ÖLÜMSÜZLƏR ÜÇÜN SÖZLƏNƏN DUYĞULAR

Şair-publisist Ötərxan Eltacın "Laçın yolu: Yurdsuz çiçəklər" publisistik əsəri haqqında düşüncələr

Ötərxan Eltac... Bu adı həftədə bir neçə dəfə Azərbaycan radiosunun dalğalarından milyonlarla insan eşidir. Şirin, tutumlu bir dillə danışır. Dilin qəl qanadına əzmir. Varlığından gələn səs-səda kimi bir-birini məntiqi ardıcıllıqla izləyən sözlər dilindən qatarlanıb təkcə Vətəndə yox, Vətəndən uzaqlarda da dilini, soyunu unutmayanların hər birinə Vətən sorağı aparır. O, uzun illərdir ki, Azərbaycan radiosunun hərbi proqramlar redaksiyasında işləyir. Hazırladığı verilişlər müsahib olduğu sənət adamları, vətənsevər hər kəslə üz-üzə, göz-gözə danışa bilir. Onun qarduğu hər söhbətin, yaratdığı hər hansı bir radiostjerin arxasında çırpınan ürəyi duyulur. Vətən deyəndə az qala dodağı yeddi yerdən çat verir. Sinəsinin göynərtisi səsində duyulur. Bu bizdər öz işinə, əgər belə demək mümkünsə, öz sənətinə - radio-jurnalistikasına bağlılığından nə qədər asılıdırsa, bir o qədər də ruhən, təbiətən şairliyindən, ədəb vurğunluğundan doğulur.

Əvvəllər də demişəm. Elə indi də deyirəm, hər kəsin özündə adına bənzərlik var. Doğulduğu yerdən, yurddan gələn təsirlərlə birgə adın da aşıladığı hisslər şəxsin xarakterinin formalaşmasına təsirsiz ötüşmür. «Ötərxan» sözündə bir ötkəmlik, bir güc, qüdrət anlamı da var. Bizlərdə Qarabağın-Qaradağın qovuşuğunda, Xudafərin ağzı tərəflərdə ötər yalnız ötüb-keçər mənasında yox, sözünün yerəri olan, üzünün sərtliyi, ötkəmliyi olanlara da bu məna şamil edilir. «Xan» sözü ilə birləşəndə güclülərin, ötkəmlərin başına anlamına gəlir.

İşini bilən cavandır, kifayət qədər hazırlıqlıdır. İndiki durumunda da hərbi psixologiyaya kifayət qədər bələdliyi üz yerindədir. Mənəvi zənginlik sözə pərəstiş onu yalnız məhdud bir dairədə məvacibə qulluq miniyasında tutub saxlaya bilmir. Ayrı-ayrı vaxtlarda dərc olunan, radio dalğalarından səslənən şeirlərində mənəvi mühitimizin görünən və görünməyən tərəfləri söz aynasında təkcə görüntü olaraq qalmır; duyğuya çevrilir, hisslərə dönür, insanların varlığına hopur, hər kəsə ümid, məğrurluq, yenilməzlik aşılayır.

Onunla bir neçə dəfə görüşmüşəm. Quzanlıdakı ünsiyyətdən sonra sanki özü ilə müsahibi arasında qırılmaz bir körpü yaradır. Bu da onun səmimiyyətindən, ağa-ağ, qaraya-qara demək gücündən irəli gəlir.

Bu günlərdə özü müraciət etdi: «Müəllim, bilirsiniz ki, Laçın mənim taleyimdir. Elə bilirəm ki, bunu danışa lüzum yoxdur. Ancaq bir məqsədim var; «Yurdsuz çiçəklər» adlı ədəbi-publisistik düşüncələrimi, ayrı-ayrı vaxtlarda şəhidlərin və şəhidlərin iştirakıyla qələmə aldığım

sronikanı bir kitab halına gətirmişəm. İstəyirəm ki, baxasınız». Əlbəttə, belə müraciətlər az olmur. Amma Ötərxanın müraciətində fərqli bir məqam da hiss etdim. Bu da onun yazdıqlarına canlı bir ruh verməsinə inamından irəli gəldi. Kitabı gətirdi... Vətənin müdafiəçiliyinə baxmayaraq, sıratla vərəqlədim. Ayrı-ayrı hissələri oxudum. Ümumi xətti tutmağa çalışdım. Və nəhayət, gözlərimin qabağında bir mənzərə açıldı. Həmin mənzərənin mənim tərəfimdən aydın oxunardı:

Qəhrəmanlıq genləri tərənnüm olunmalıdır. Qəhrəmanlıq duyğuları ayrı-ayrı obrazların timsalında bağlı qala bilməz. Hamı üçün - cəmiyyət üçün açılmalıdır. Qəhrəmanlığın varislik mahiyyəti yalnız bu cür təmin oluna bilər.

Müəllifin «Yurdsuz çiçəklər» adlandırdığı üçcildliyin birinci cildi Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı İsrafil Şahverdiyevə haqqında canlı bir hekayətlə başlanır. İlk cümlələrə diqqət edək: «Heç kəsin yaddaşından silinməyən acılı-şirinli dünyada gələcək nəsillər üçün bir qəhrəmanlıq tarixi qoyub gedən və ömür-gün səhifələri zaman-zaman vərəqlənən bir insan haqqında hekayət var. Bu hekayətin bir üzü göyləri salamlayan Şuşa, Laçın dağları, bir üzü Qoşqar, Murov, Qırxqız... bir üzü də Qarabağ düzləridir. Elə əzəməti də, əyilməzliyi də bu dağlardan almışdı dağ vüqarlı qəhrəmanımız». Bu cümlələr

poetik nəsr dili ilə yazılıb. Və radio jurnalistikasının da üslubu aşıq-aşkar duyulur. Ona görə də nəfəslidir, canlıdır. Sanki cümlələr bir-birinin arxasınca düzülənək yox, hisslərin, duyğuların təsiriylə düzülür. Və poetik bir mətn alınır. Zənnimcə, elə bu parça bütün kitabın hansı hissin təsiriylə yazıldığını anlamaq üçün bəs edər. Onun kifayət qədər geniş formatda tərtib olunmuş irihəcmli bu yeni kitabında türk ruhunun əzəməti əsas sərt kimi qorunur. Türkə, türkün qəhrəmanlığına sevgi döyüş yerlərinin hər səngərində duyulur. Hər bir igidin sinəsində bu əzmin ahəng səsləri eşidilir. Mahiyyətcə, səngər də, döyüş yeri də, qəhrəmanların özləri də, onların hiss və duyğuları da kitabın hər səhifəsində sözə çevrilərək əbədiləşir, olduqca qənədlənir, oxucunun varlığına doğru uçur.

Düşmən bayrağına da rəğbət göstərən Atatürkün zirvəsində türkün mədfiyinə ayna tutulur.

İsrafil Şahverdiyevin özünün və döyüş dostlarının qəhrəmanlığı əsərdə dastanın baş aparıcı qolu motivində oxunur. Qəhrəmanın son anlarını da yazan müəllif bindən-birə onun qeyd dəftərindən aldığı esləmələrə qayıdır: «...əməliyyat üçün

hazırlıq görürük». Təkcə elə bu iç-dünd kələ mübarizənin qırılmazlığından, igidlərin ölməzliyindən, döyüşlərin torpaqlarımızın azad olunacağı günə qədər davam edəcəyindən xəbər verir. Zənnimcə, oxucuya belə bir inamı aşılamaq, təlqin edə bilmək müəllif məharətidir.

Kamil Nəsibov haqqında yazılmış oçerkdə təkcə bir Milli Qəhrəmanı yox, Azərbaycan əsgərinin, döyüşçüsünün də gücünü görürük. İnsanı yaddaşda yaşatmasının yolu onun dönməzliyindən, cəsarətindən, xarakterinin bütövlüyündən keçir. Vasad Oqtay Güləliyev haqqında qələmə aldığı yazını bu cümlələrlə başlayır: «Dünyaya ağalıq etmək istəyən Əmir Teymurun xatirələrindən oxuyuruq: «Döyüşə girəndə ya zəfərlə qol-boyun olub qalib gəlməlisən, ya da şəhid olmalısan». İlac, bu idi böyük sərkərdənin böyük kredosu».

Ötərxan doğru deyir, əslində, bu fikir çoxdan Oğuzun özündən gəlirdi. Oğuz ölməkdən qabaq qalib gəlməyi düşünürdü. Ölüm də onun qələbəsinin bir mərhələsidir. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Oqtay Güləli oğlunun döyüş yolu Ötərxan üçün imkan verir ki, əsgər, zabit, qəhrəman, bir adıda, döyüşçü xarakterinə nüfuz edə bilsin.

Qərənuz Eyvazov haqqında «Qarşıram bu yurdun oəcağına, qərəna, Ağdamdan düşmənin hiyləsinə, toruna...» misralarından süzülən bir mənanın açımına xidmət edən yazı adını layiqətlə təmsil edən igidin kimliyindən xəbər verir. Yazıda ayrı-ayrı qəhrəmanları biz yalnız robot cəsarətində görmürük. Hərə də onları yerinə görə, məqamına görə bir insan kimi kövrələn, Vətənin ağrılarına ağrı ilə cavab verən layiqət sahibi kimi də görə bilirik. Qərənuz polis işçisi olub. Zirehli maşındır altında insan ürəyi gəzdirib. Amma düşmənə qarşı sərtliyi də, dönməzliyi də onun xarakterik cizgiləri kimi başa düşülür. Beləliklə, bir millətin qəhrəmanlıq genini daşıyan daha bir Milli Qəhrəmanın obrazı ilə tanış oluruq.

Fazil Mehdiyev haqqında oçerkini «Mənsub olduğumuz xalqın andı» adlandırır. Uğurlu seçimdir. Hər igidin özü də bir anddır. Gələcək nəsilləri yaşadığımız tarixlə tanış etmək, onları həqiqəti inandırmaq üçün bu adları dilə gətirmək bəs eləyər. Milli Qəhrəman Fazil Mehdiyevin həyatı örnəkdir. Ailə mühitində, camaat arasında və nəhayət, mənsub olduğu xalqın taleyində onun kimliyi artıq tarixin bir səhifəsidir. Daha Milli Qəhrəman olmaq üçün başqa hansı keyfiyyət

gərəkdir. Ötərxan Eltac yeri gəldikcə ritorik suallardan da istifadə edir.

«Böyük sevgilərin igidi» oçerkində Əlasgər Novruzov haqqında söhbət açılır. Əlasgərin xarakterini açmaq üçün İlahmanyanın belə bir fikrini xatırladır: «Elə cinayət var ki, bağışlanmır. Bu, Vətənə xəyanətdir». Əlasgər Novruzov döyüş dostlarına bax bu həqiqəti bütün çılpaqlığı ilə təlqin edə bilmişdi. Onun həyatının mənası sonralar təltif olunduğu «Məhəmməd Əsədov adına mükafat», «Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı» fəxri adı kimi mənəvi rütbələrə layiq görüldü.

Kərim Orucovun döyüş yolu bütün Yuxarı Qarabağdan keçib, nəhayət, Cənnəq Mərcanlıda başa çatıb. Bu gün Cənnəq Mərcanlıda böyük işlər görülür. Və düşünürəm ki, Ötərxan qəhrəmanının döyüş taleyini yazarkən təsadüfi olaraq bu məqama toxunmur. Azad olunan hər qarış torpaqda qəhrəmanların payı var. Həmin yerlərdə əkilən ağacın hər çiçəyi onların duyğularıdır.

Sonra Zahid Məmmədov, Habil Məmmədov, Əli Əliyev, Tofiq Mustafayev, Muxtar Həşimov, Cahir Məhərrəmov, Xeyyam Nəsirov, Əhmad Hüseynov, İlqar Fərəcov, Nazim Qəhrəmanov, Çingiz Abbasov... və onlarca digər qəhrəmanlar haqqında yazılmış portret cizgiləri, müsahibələr ayrı-ayrı məqamlardakı canlı döyüş epizodları yazın keçmişimizin gerçək hekayətləridir.

Qəhrəmanların keçdiyi, yaşadığı hissləri imdadla, əks etdirmək üçün müəllifə imkan verən amillər çoxdur. Ən başlıcası, o, qələmə aldığı obrazın hər birinə doğmalıqla bağlıdır. Sanki bu obrazlar əvvəlcə onun varlığından doğulur, boy atır, böyüyür, döyüşçüyə çevrilir... vuruşur, gücünü-qüdrətini sübut edir və sonra da... Bu zaman Ötərxan Eltac gücün əzmlə biləcək bir ağrı ilə ondan ayrılır. Ancaq onun əbədiyyətinə inanmağı ilə ayrılır. Ona daha başqa qəhrəmanlar, daha başqa igidlər gözləyir.

Kitab inciti halında çox dəyərlidir. Yaddaş üçün, örnək üçün əl-əl gəzə bilər. Hərbi məktəblərdə, hərbi hazırlıq dərslərində, yeniyetmələrin və gənclərin Vətənə sevgi ruhunda tərbiyəsində əvəzsiz tarixi sənəd, əyani vasitə ola bilər.

Əsərdə yaddaqalan, maraqlı bədii-etnoqrafik epizodlar var. Bu epizodlarda müəllifin təsvirləri obrazlıdır, canlıdır. Bu da ondan irəli gəlir ki, müəllif kənd həyatını, təbiətini, doğulduğu yerin təbiətini, adamların xarakterik xüsusiyyətlərini, insanların mənəvi mühitini yaxşı bilir.

Çingiz Abbasov haqqındakı oçerkdə oxuyuruq: «Yay tətilini Zağaltıda keçirmə də ürəyincə olmazdı. Atamın məcbur etdi ki, ona daha yüksəkliklərə - qarlı zirvələrə aparsın. Mirti kişi də işini-gücünü atıb (çörək zavodunda çalışırdı) üz tutardı Dəmirçidağa, Yelli yurda, yaxud da Sarı yoxuşa. Qotazlı alaçıqlarda yaşamaq, cənavarlı gədiklərdə vəhşilərin izlərini axtarmaq, aylı gecələrdə aldıdan aşır etmək, soyuq, yaylaq küləyində yorğana bürünmək, yamaşlarda at çapmaq Çingiz üçün başqa bir dünya idi. Özü də möcüzəli, sirli, sehirli dünya. Hələ alaçığın yağışı, dolunun istəməyin də ayrı ləzzəti vardı Çingiz üçün. Çadırın üzərinə düşən damlalar elə bir musiqi yaradırdı ki, heç bir bəstəkarın fitrətindən doğa bilməzdi o bəstəlik. O musiqi ruhən qıdası, vücudun məlhəmi idi. Min həkim reseptindən dəyərli, min təbib şəfasından qiymətli idi. Çünki o musiqi ilahi gücün qüdrətindən yaranırdı.

(Davamı 12-ci səhifədə)

(Əvvəli 11-ci səhifədə)

Sürü arxacdan çıxanda Çingiz də çomağını götürüb çobanlara qoşulur, bəzən axşamacan qoyun otarırdı. Sanki zövq alırdı. Sonra da Namlı çayında - Çobanboğulanda o ki var çimirdilər. Nə qədər qorxulu olsa da, valideynlərinin gözündən oğurlanıb tay-tuşları ilə qaçırdı çaya sarı». Kitabda onlarca belə yaddaqalan, duyğulu, Laçın və laçınlılar haqqında dolğun təsəvvür yaradan parçalar var.

Yeri gəlmişkən, müəllifin zəngin informasiya, məlumat bolluğuna sahib olmasını da qeyd etməliyik. Sanki onun nəzərindən adı olan bir qaya da yayınmır. Ünvanlı bir cığır da yaddan çıxmır. Kəndlər, obalar xəritə dəqiqliyi ilə sıralanır. Hətta Laçını görməyən hər kəs bir gün o yerlərə qayıdanda belə həmin ad-ünvan bələdliyi ilə o yerləri inamla keçə bilər, tanıya bilər.

Ötərxan Eltacın yazılarında güclü sevgi enerjisi var. O, hər daşı, qayanı, yolu, çayı, bulağı elə sevgi ilə təsvir edir ki, oxucunun yaddaşına hopur. Çünki onun özünün daxili bir yanğısı var. O yerlərə qayıtmaq, o yerlərdə təzədən bitmək istəyi var. Və bu istək qarşısıalınmazdır. Daha bir parçanı oxumaq müəllif məlumatının zənginliyi ilə tanış olmaq və müəllifə kifayət qədər inanmaq üçün bəs edərdi: «Görüş baş tutduqdan sonra silahlanan iki yüz nəfərlik dəstə Kəlbəcər istiqamətindən Laçına doğru hərəkətə keçdi. Ta Ağduzdağdan Qorçunun başı üstündəki Yol evinə qədər irəlilədi. İki günlük fasilədən (əslində, arxadan gələnləri gözləyirdilər) sonra kəşfiyyat hərəkətə keçdi. Qorçu, Oğuldərə, Lolobağırlı, Qarabəyli kəndləri qarət edilmiş, yandırılmış, viran

ÖLÜMSÜZLƏR ÜÇÜN SÖZLƏNƏN DUYĞULAR

Şair-publisist Ötərxan Eltacın "Laçın yolu: Yurdsuz çiçəklər" publisistik əsəri haqqında düşüncələr

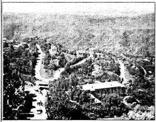

qoyulmuşdu. Amma yenə də yerli sakinlər kəndi tərk etməmişdilər. Ermənilər kəndə soxularkən sakinlər meşəyə çəkilir, qarət başa çatandan sonra isə evə dönürmüşlər. Bu hal Milli Ordu və Laçın polis taborunun ikinci dəfə Laçına dönüşünə qədər davam edib. Qərargah Qorçuda yerləşdirildikdən sonra Korcabulaq, Ərikli, Kürdhacı istiqamətində də kəşfiyyat əməliyyatı keçirildi. Digər tərəfdən yola düşən kəşfiyyatçılar isə Daşlı, Şəlvə, Hacıxanlı, Budaqdərə, Dambulaq, Narışlar, Vəlibəyli kəndlərini nəzarətə götürdü. Yenə də evlər yandırılmış, talan edilmişdi». Bu təsvirlərdə göründüyü kimi ayrı-ayrı kəndlərin adları sadəcə sıralanmır. Həm də işğalın mahiyyəti açılır. Erməni faşizminin iç üzü oxucuya çatdırılır. Əslində, belə kitabların tərcümə edilməsi Dünya Azərbaycanlıları arasında yayılması çox vacibdir.

Ötərxan Eltac görünür, bu kitabı birdən-birə yazmaq qərarına gəlməyib. Zəngin və əhatəli kitab təkcə Yuxarı Qarabağı Ermənistan - Azərbaycan sərhədlərindən tutmuş Aşağı Qarabağın sınırlarına qədər olan əraziləri əhatə etmir. Sinəsində Vətən ürəyi döyünən hər kəsin sakin olduğu yerin ürək çırpıntılarını bu kitabda duymaq olar. Bu mənada kitab. həm də müəllif ürəyinin səsidir, döyüntülərin sözlərə çevrilməsidir.

Ötərxan Eltac mənəvi ehtiyatı olan qələm sahibidir. Elə bu kitabın özü də onun böyük həyat romanının çox canlı layihəsidir. Yaxın gələcəkdə reallaşa biləcək cizgiləridir.

Ötərxan Eltac qəhrəmanlarının birinin dilindən deyir: «Vətənin dar günündə arzularımın arxasınca qaça bilmərəm». Bu, həm də elə onun özünün kredosudur.

Bu kitabda mən yurdunu sevən bir müəllifin mənən yaşarılığını, ayrı-ayrı məqamlarda qəhrəmanlarının cismani ölümü ilə birgə əbədiyyətə qovuşma duyğularını da gördüm.

Yaşamaq nədir - sualına çox fərqli cavablar verilə bilər. Həqiqi yaşamağın bir üzü də elə Ötərxan Eltac kimi yaşamaqdır. Ziyalı hünəri, vətəndaş ləyaqəti adı ilə yaşamağın daha başqa hanı adı, ünvanı var.

Əli Rza XƏLƏFLİ,
25.04.2017

Kredo.- 2018.- 27 yanvar.- S. 12.